

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

SAYI III -2013

OLBA KAZISI YAYINLARI

SELEVCIA AD CALYCADNVM III

Olba Kazısı Yayınları

Olba Kazısı Yayınları
SELEVCIA AD CALYCADNVN III

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, hakemlidir ve her yıl Nisan ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsuzsa yayınlanır, çalışması yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Meral Akurgal
Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepçe
Doç. Dr. Efrumiye Ertekin
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Hacer Sibel Ünalın
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Yayınları
Sertifika No:

Sayı: 3

ISBN: 978-6055-668-33-4
Mayıs 2013, İstanbul

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
e- posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com
Sertifika No:

Baskı ve Cilt

Yayıncılık Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu, Fatih Sanayi Sitesi, No: 12
197-203, Topkapı - İstanbul
Tel: 0212 612 58 60
Sertifika No:

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia ad Calycadnum | Sayı 3 | Nisan 2013

Olba'da Şeytanderesi Vadisi'ndeki Kaya
Kült Alanında Bulunan Unguentariae
Tuna Akçay
9

2012 Yılı Efes, Ayasuluk Tepesi ve St. Jean
Anıtı Kazıları Depo Çalışmalarından İlk
Gözlemler, Yeni Bir Keşif: Ayasuluk'ta Cam
Atölyesi
Ebru Fatma Fındık
31

Bizans Sikkelerinde Başmelek Mikhail ve
Aziz Mikhail Tasvirleri
Ceren Ünal
49

Klaros Kasesi ve Anadolu'da Pers
Egemenlik Döneminde Cam Kase Üretimi
Konusunda Düşünceler
Emre Taştemür
65

Silifke Müzesi'nden Erken Bizans
Dönemine Ait Gümüş Tılsım
Gülğün Köroğlu
81

Olba Kazılarında Küçük Buluntular
Emel Erten
101

Ermeni Baronluğu'nun Kuruluşu
Fatma Akkuş Yiğit
129

Artuklu Türkmenleri'nin Sikkelerinde
Mitolojik Bir Yaratık: "Çift Başlı Kartal"
Ramazan Uykur
145

Fatsa Cıngırt Kayası'ndan Ele Geçen 10
Sikke Üzerine Gözlemler
Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer
159

Genius Loci: Towards a Roman
Understanding of Carthage
Jessica L. Ambler
183

Kuşadası, Kadıkalesi/Anaia Kazısı 2007-
2010 Sezonu Cam Buluntuları "Pencere
Camları"
Tümay Hazinesdar Coşkun
197

Olba Manastırı: 2012 Yılı Kazı Sonuçları
ve Merkez Mekânlar Üzerine Düşünceler
Murat Özyıldırım
211

Erken Hıristiyanlık Döneminde Cilicalı
Şifavericiler: Dioscorides, Cosmas ve
Damianus
Sevim Ayteş Canevello
223

Osmanlı'nın Arkeoloji Algısı: Kilikia
Örneği
Songül Ulutaş
233

Olba Kazısı Kiremit Örnekleri
Arkeometrik Çalışmaları
Ali Akın Akyol - Ebru Erdoğan Yıldırım - Emel
Erten - Yusuf Kağan Kadioğlu
249

Kitap Tanıtımı

Tanrıça ve Boğa
Emel Erten
269

İstanbul'un Tarihi Eserleri
Ahmetcan Sayalı
277

Anadolu'da Kadın: On Bin Yıldır Eş, Anne,
Tüccar, Kraliçe
Hüseyin Üreten
281

PRAEFATIO

Olba Kazaları'nın süreli yayını *Seleucia ad Calycadnum*'un 2013 yılında üçüncü sayısını sunarken, dergimizin yayın yaşamına aralık vermeden devam etmekte olmasının mutluluğu içinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Öncelikle, bu yeni sayıda yayınlanmak üzere çalışmalarını bize göndermek nezaketinde bulunan değerli meslektaşlarımıza, yayın kurulu üyelerimize teşekkürlerimizi sunarız. Onların katkılarıyla ortaya çıkan bu sayının, eskiçağ uygarlıkları ve dilleri, tarihi konusunda çalışan akademisyenlerin ve bu alanlara ilgi duyan okurların yakından tanıdıkları Homer Kitabevi tarafından yayınlanması, yayın ekibimiz için ayrı bir sevinç kaynağıdır. Bizimle çalışmayı severek kabul eden değerli dostumuz, Homer Kitabevi sahibi Ayşen Boylu'ya ve *Seleucia ad Calycadnum*'un bu sayısının grafik düzenlemelerini büyük bir titizlikle gerçekleştiren Sinan Turan'a şükran borçluyuz.

Arkeoloji, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri, Sanat Tarihi konularında çalışan uzmanlara dergimiz kapılarının hep açık olduğunu ve gelecek sayılarımızda onların değerli çalışmalarına yer vermekten mutluluk duyacağımızı belirtiriz.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Klasik Filolog, MA)

PREFACE

We are pleased to present volume 3 of *Seleucia ad Calycadnum* which has been continuously published since 2011. First and foremost, we would like to thank all our colleagues for their scholarly contributions and our editorial board for their valued input. Due to their expert participation, we are this and subsequent volumes will be published by Homer Books, widely recognized by those who study ancient civilizations and languages. We are grateful to Ayşen Boylu, owner of Homer Books, who kindly agreed to work with us, and Sinan Turan, who meticulously designed the graphics of this volume.

We would also like to state that our journal is open to scholars of fields of archaeology, ancient languages and cultures and history of art. We would always welcome their works in the forthcoming volumes.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Olba Kazısı Yayınları
SELEVCIA AD CALYCADNVN

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eskiçağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık tümü 12 punto büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.
Kitap için:
Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.
Makale için:
Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.
- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Makale ve levhalar, CD’ye yüklenerek çıktısı ile birlikte yollanmalıdır.

Fatsa Cıngırt Kayası'ndan Ele Geçen 10 Sikke Üzerine Gözlemler

Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer*

Özet

Bu çalışmada Ordu İli Fatsa İlçesi Yapraklı Köyü sınırları içinde yer alan Cıngırt Kayası'nda 2011 sezonunda gerçekleştirilen yüzey araştırması ve 2012 sezonunda yürütülen kazı çalışmalarından elde edilen sikkeler arasından seçilen Pontus Kralı VI. Mithradates Dönemi'ne tarihlenen Amisos, Sinope, Amastris, Dia darplı on adet sikkenin tanıtımı yapılmaktadır. Katalog kapsamına alınan sikkeler, VI. Mithradates'in egemen olduğu coğrafyada darp izni verilen kentlere ait bronz sikkelerle birim değeri ve ikonografik açıdan benzerlik göstermektedir. Söz konusu sikkeler, dönemin siyasal gelişmeleri ve bunun sikke basım politikasına olan yansımaları kapsamında yapılan değerlendirmelerle birlikte sunulmaktadır. VI. Mithradates'in Roma karşısı, Hellenistik krallık anlayışı doğrultusunda izlediği politika ve bunun sikke ikonografisine yansımaları söz konusu çalışmada irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: VI. Mithradates, Karadeniz Bölgesi, Pontos Krallığı, Cıngırt Kayası, Sikke.

Abstract

This article presents ten coin items that were stamped in the cities of Dia, Amisos, Sinope, Amastris during the period of Mithradates VI, the King of Pontos. The coins are selected among many other that were acquired in a sur-

* Yrd. Doç. Dr. Ayşe Fatma Erol, Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Ankara. E-posta: aferoll@gmail.com
Deniz Tamer, Gazi Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Doktora Öğrencisi, E-posta: astyanaks9@yahoo.com.

vey conducted in Cıngırt Kayası in the boundary of Yapraklı Village of Fatsa, Ordu, in 2011 and in an excavation in the same area in the season of 2012. The coins, which will be presented by catalog information, are similar, in terms of iconography and denomination, to those which were issued in cities allowed by Mithradates VI to issue coins in his area of dominance. The coins will be evaluated along with the political developments of the period and their reflection in the policy of coin stamping. The article also analyzes the politics of Mithradates VI, which are anti-Roman and pro-Hellenistic Kingdom in nature, and their reflection to the coin iconography.

Keywords: Mithradates VI, Black Sea Region, Pontic Kingdom, Cıngırt Kayası, Coins.

Ordu ili, Fatsa ilçesi, Yapraklı köyü sınırları içinde yer alan Cıngırt Kayası, Fatsa ilçe merkezine beş kilometre uzaklıkta, Kavaklar Deresi yakınlarında, deniz seviyesinden 200 m. yükseklikteki iki parçalı bir tepe üzerinde, denize ve vadiye hakim bir konumda yer almaktadır (Lev. 1). Cıngırt Kayası'nda 2011 sezonunda gerçekleştirilen yüzey araştırması ve 2012 sezonunda yürütülen kazı çalışmalarından elde edilen Pontus Kralı VI. Mithradates Dönemi'ne tarihlenen on adet bronz sikkenin tanıtımı makale konusunu oluşturmaktadır.

Giriş bölümünde Pontus Krallığının kuruluşundan, yıkılışına kadar geçen dönemin tarihsel sürecine genel hatlarıyla değinilecek olup, söz konusu sikkelerin basıldığı VI. Mithradates döneminin sikke basım politikası hakkında bilgiler verilecektir. Makale konusunu oluşturan sikkelerin tanıtımı; katalog bilgilerini içeren bölüm ve sonrasında katalogun değerlendirilmesiyle gerçekleştirilecektir.

Giriş

Antik Çağ'da Phabda (Fatsa) Pontos Bölgesinde, Thermodon (Terme Nehri) ile Yasun Burnu arasında kalan bölgede, Sidene Ovasında yer alan üç kıyı kalesinden biridir¹. Strabon, söz konusu bölgenin Amisos (Samsun) territoriumu kapsamında kaldığından söz eder². Phabda'nın

1 Strab. XII. III. 16; Bryer ve Winfield 1985, 111; diğer ikisi Side/ Bolaman ve Chabakta/ Kaleköy: Erciyas 2001, 147.

2 Strab. XII. III. 16; Amisos ve daha küçük kent olan Polemonion arazilerinin arasındaki sınırın Thermodon nehri olduğu varsayımı da güçlüdür. Yasun Burnu ise Amisos ve Pharnekeia

içerisinde yer aldığı Sidene yöresi, adını Sidenos Çayı'nın (Bolaman) denize döküldüğü yerde konumlanan Side isimli kaleden almaktadır³. Phabda ya da Phadisane, Side/Polemonion (Bolaman) ile birlikte, Sidenos yada Polemonion Nehri'nin (Bolaman Çayı) batısında birbirine oldukça yakın iki kenttir⁴.

Strabon, Sidene Ovasının Themiskyra (Terme) Ovasına göre daha az sulak olduğunu, bununla birlikte Themiskyra kadar verimli olduğundan söz eder⁵. Strabon'un kayıtlarında Sidene yöresinde sahil boyunca yer alan tahkimli üç kaleden söz edilir⁶. Bunlar; Khabakta⁷ (Ünye/Kaleköy), Phabda⁸ (Fatsa) ve Side/Polemonion⁹ (Bolaman) kaleleridir.

Polybios'un kayıtlarında Pontus hanedanlığın kurucularından Ariobarzanes'in oğlu II. Mithradates (MÖ 337-302), soylarını Pers Krallığına dayandırmaktadır¹⁰. Diodoros'un kayıtlarında, MÖ 302 yılında II. Mithradates'in Antigonos Monophthalmos tarafından katledilmesi, krallığın kurucusu olarak bilinen III. Mithradates ya da Mithradates I Ktistes'in (MÖ 302-266) tahta geçmesini sağlar¹¹. Mithradates I Ktistes, Paphlagonia'da Olgassys (İlgaz) dağlık bölgesinin eteklerinde yer alan Kimiata kalesini hareket üssü olarak kullanır¹² ve söz konusu kalenin de içinde yer aldığı Kimiatene bölgesine egemen olarak, krallığın temellerini atar. Kısa sürede geniş bir coğrafyaya egemen olan Mithradates I Ktistes, Amasia'yı ele geçirerek krallığın başkenti yapar. MÖ 280 yılında kral unvanını aldığına, bu dönemde kral Mithradates'in lejandının yer aldığı altın sikkelerin basılmış olması tanıklık eder¹³.

gibi iki büyük kentin arazilerini birbirinden ayırmalıdır: Erciyas 2001, 148.

3 Strab. XII. III. 16.

4 Bryer - Winfield 1985, 111.

5 Strab. XII. III.16.

6 Strab. XII. III.16.

7 Strab. XII. III.16; Wilson 1960, 199; Olshausen - Biller 1984, 120.

8 Wilson söz konusu kalenin Kahveler deresi yakınında yer alan Cıngırt Tepesi 'ne lokalize edilebileceğini belirtmektedir: Wilson 1960, 199; Weimert bahsi geçen kalenin Sidene'nin doğu kesimindeki demir madenlerini koruma altında tutmak için yapıldığından söz etmektedir: Weimert 1983, 152; Arrianus'un kayıtlarında "...Thoaris'ten (Zindan Dere) Oinoe'ye (Ünye) 30 stadia; Oinoe'den Phigamous Irmağına (Yevis Deresi) 40 stadia, oradan Phadisane (Phabda) kalesine 150 stadia, oradan Polemonion kentine 10 stadia, Polemonion'dan Iasonion burnu olarak adlandırılan yere, 130 stadia bulunur" ifadeleri yer almaktadır. Sözü edilen ölçüler Phadisane'nin Fatsa yakınlarına lokalize edilmesine olanak sağlar: Arr. 2005, 31.

9 Söz konusu kale Fatsa'nın doğusundaki Bolaman'a lokalize edilmektedir: Weimert 1983, 152.

10 Polyb. V. 43. 2.

11 Diod. XX. 111. 4.

12 Strab. XII. 3. 41.

13 Arslan 2007, 54-55.

Mithradates I Ktistes döneminde, önemli liman kentlerinden olan Amastris ele geçirilir¹⁴. Kralın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ariobarzanes (MÖ 266-yaklaşık 250) Karadeniz bölgesinin önemli liman kentlerinden olan Amisos'u ele geçirerek krallığın sınırlarını genişletir. Ariobarzanes'den sonra oğlu II. Mithradates tahta geçer (MÖ 250-220). Bu dönemde Attika ölçülerinde sikke darp edilmesi, ekonomik açıdan Yunan dünyasıyla olan ilişkilere işaret eden verilerdir¹⁵. II. Mithradates'in bastırdığı sikkelerin ön yüzünde miğferli Athena başı, arka yüzde elinde palmiye dalı tutar vaziyette ayakta duran Nike'yle birlikte Mithradates'in lejandı yer alır¹⁶.

II. Mithradates'in ölümü üzerine tahta geçen III. Mithradates (MÖ 220-197) döneminde basılan sikkelerin ön yüzünde III. Mithradates'in portresi, arka yüzde oturur ve elinde kartal tutar vaziyette Zeus, Mithradates'in lejandı, Pontos Krallığı'nın sembolü olan ay ve yıldız motifleriyle birlikte resmedilir¹⁷. III. Mithradates'ten sonra yerine geçen oğlu I. Pharnakes (MÖ yaklaşık 197-yaklaşık 160/159), Karadeniz'in en önemli liman kenti olan Sinope'yi egemenliği altına alır¹⁸. Ardından bahsi geçen kentin kolonileri olan Kotyora (Ordu) ve Kerasos (Giresun) kentleri ele geçirilir. Sözü edilen gelişmelerden sonra I. Pharnakes krallığın başkentini ve krali mezarlık merkezini Amaseia'dan Sinope'ye taşır¹⁹. Sinope'yi Pontos krallığının donanma üssü haline getirir. Pharnakes döneminde basılan gümüş sikkelerin ön yüzünde kralın portresi, arka yüzde ise ayakta duran tanrı Hermes-Mithras tasviriyle birlikte üst tarafta hilal ve yıldız motifleri ve Pharnakes'in lejandı yer alır²⁰.

Pharnakes'ten sonra tahta geçen kardeşi Mithradates IV Philopator (yaklaşık MÖ 159-yaklaşık 150) döneminde Roma ve müttefikleriyle yakın ilişkiler kurulur. Mithradates IV Philopator'un Roma'yla olan dostluğu, Roma Capitolium Tepesi'nde bulunan bilingual Grekçe-Latince yazıtla kanıt bulur²¹. Kral kız kardeşi Laodike ile evlenir ve krallığı onunla birlikte yönetir. Krallığı birlikte yönettikleri, bastırdığı sikkelerin ön yüzünde kendisi ve Laodike'nin portrelerine yer verilmesi, arka yüzde ise ayakta durur vaziyette Zeus ve Hera tasvirlerinin gösterilmesiyle

14 Arslan 2007, 56.

15 Tekin 1994, 125.

16 Head 1977, 500.

17 Callatay 2009, 69-70 res. 14; Waddington 1904, 10, lev. 1/2-3.

18 Strab. XII. 3. 11.

19 App. Mithr. 113; Magie 1950, 185; Ghița 2010, 109.

20 Wroth 1964, XXIII, 43, lev. VIII/3; Waddington 1904, 11, lev. 1/7-8.

21 SEG XXVIII 803, Portanova 1988, 40.

kanıt bulur²².

Mithradates IV Philopator'dan sonra yerine geçen Mithradates V Eurgetes (yaklaşık MÖ 150-120), Yunan dünyasıyla yakın ilişkiler kurmaya çalışır, izlediği Hellensever politika Delos adasında heykelinin dikilmesiyle kanıt bulur²³. Söz konusu dönemde Romalılar tarafından Anadolu'da provincia Asia kurulur (MÖ 129). Bastırdığı sikkelerin ön yüzünde kralın portresi, arka yüzde ayakta duran Apollon tasvirleriyle birlikte kralın lejandı yer alır²⁴.

V. Mithradates'in oğlu VI. Mithradates (MÖ 120-63) son Pontos kralıdır. Roma emperyalizmine karşı Anadolu halklarının kurtarıcısı olarak mücadele veren VI. Mithradates'in başarılarla geçen hayatı, kendi döneminden sonra kayıt bırakan antik yazarlar tarafından, doğumuyla başlayan olağanüstü olaylarla ilişkilendirilerek yansıtılır²⁵. Krallığın başına geçtiği MÖ 120 yılında, yetmiş gün boyunca gökyüzünde parlayan kuyruklu yıldızın varlığı, onun güçlü bir kral olacağı şeklinde yorumlanmış²⁶, kuyruklu yıldız motifi bastırdığı bronz sikkelerde resmedilmiştir²⁷. Kralın "Dionysos" epithetini alması, hayatının belli dönemlerinde şimşekle bağlantılı olan olayları yaşamış olmasına ya da fazla miktarda içki içmesine rağmen sarhoş olmamasına bağlanmaktadır²⁸.

Kral egemenlik alanını genişletmek için komutanı Diophantos'u Karadeniz'in kuzey kıyılarına sefere gönderir, Krimeia (Kırım yarımadası), Bosphoros Krallığı Mithradates'in yönetimi altına girer²⁹. VI. Mithradates döneminde Karadeniz havzası içinde yer alan kentlerin sikke buluntularında gözlenen Pontos etkisi, söz konusu havza kentlerinin Mithradates'le müttefik olduklarına tanıklık eder³⁰. Daha sonra Kapadokia, Kolkhis ve Küçük Armenia³¹ bölgeleri ele geçirilir, bahsi geçen

22 Head 1977, 501; Callatay 2009, 77 res. 39-41.

23 Durrbach 1976, 168 vd., res. 99, Portanova 1988, 68.

24 Callatay 2009, 79 res.44.

25 Iust XXXVII. 2. 1-3; Plutarkhos Kral'ın bebekken yakınına bir yıldırım düşerek kundak bezini yaktığını ve Kral'ın bu olaydan alınanda bir yanık iziyle kurtulmuş olduğunu, bu nedenle de Dionysos lakabıyla anıldığından bahseder: Plut.. VIII. 624; Mitolojiye göre Semele Dionysos'a hamileyken Hera tarafından kandırılarak Zeus'u şimşek şeklinde görmek ister. Zeus'u yıldırımıyla gören Semele çarpılarak ölür. Bunun üzerine Zeus Dionysos'u kurtarır ve onu doğuncaya kadar baldırında muhafaza eder: Erhat 2003, 94.

26 Iust XXXVII. 2. 3.

27 SNG 1993, lev. XXXVII/ 984.

28 Plut. VIII. 624.

29 SEG XXX 963.

30 Callatay 1997, 260 vd.

31 Strab. XII.3. 1.

yerlerden önemli miktarda gelir ve asker elde edilir. Kral Bithynia kralı III. Nikomedes'le ittifak yaparak, Paphlagonia'yı işgal eder ve sonrasında Galatia bölgesini egemenliği altına alır³². Ancak Roma'nın müdahalesi sonucu, komşu krallıklara karşı saldırgan tutumu engellenir. Roma'nın yardımıyla tahta geçen Bithynia Kralı IV. Nikomedes'in, Pontos topraklarına saldırılarda bulunması üzerine MÖ 89/88 yılında Roma'ya karşı 1. Mithradates savaşı başlar. VI. Mithradates MÖ 88 yılında Roma ve müttefikleriyle yaptığı savaşta Bithynia kralı IV. Nikomedes'i, ardından da Roma consul'ü M. Aquillius'u yenilgiye uğratarak, Bithynia ve Mysia bölgelerini ele geçirir. Söz konusu başarılarından sonra Pergamon'u ika-metgahı olarak kullanır³³. İskender gibi koruyucu ve kurtarıcı sıfatıyla, Anadolu'yu Romalılardan temizler. Söz konusu gelişmeler Roma'yı büyük ölçüde rahatsız eder, Sulla'nın komutasında krala karşı mücadele başlar. Mithradates'in komutanı Arkhelaos'la Sulla arasındaki MÖ 86/85 yılları arasında gerçekleşen iki savaş, Romalı komutan Sulla'nın galibiyetiyle sonuçlanır ve 1. Mithradates savaşları MÖ 85 yılında Dardanos antlaşmasıyla son bulur. Ancak Sulla'dan sonra komutanlık görevini üstlenen Murena'nın barışa sadık kalmayarak Komana kentini yağmalamasıyla, MÖ 83/82 yılında 2. Mithradates savaşları başlar. VI. Mithradates'le Murena arasında yapılan savaşlar Mithradates'in galibiyetiyle sonuçlanır ve MÖ 81 yılında 2. Mithradates savaşları son bulur. Pontos kralının genişleme politikasına karşılık Roma'nın Anadolu üzerindeki hakimiyetini devam ettirmek arzusu, MÖ 74/64 yılları arasında 3. Mithradates savaşlarının gerçekleşmesine neden olur³⁴. Sözü edilen savaşlar sırasında Roma ordusunun başına geçen komutan Lucullus, bir dizi başarıya imza attıktan sonra, Romalı muhaliflerin yıpratma politikaları sonucunda görevine son verilir, MÖ 66 yılında yerine komutan olarak Pompeius atanır. Pompeius'la Lykos ırmağı kıyısında yapılan savaş, Mithradates'in mağlubiyetiyle sonuçlanır, kral Kolkhis'e kaçır. Bu yenilgiler üzerine VI. Mithradates'in oğlu II. Pharnakes ordu tarafından kral ilan edilir ve sonrasında oğlunun kendisine karşı ayaklanmasıyla, Kral intihar ederek hayatına son verir³⁵.

VI. Mithradates'in Anadolu coğrafyası üzerindeki egemenliğinde, Romalıların Asia eyaletini kurduktan sonra koydukları ağır vergi sistemleri ve Roma valilerinin kötü yönetimleri etkili olmuştur. Anadolu-Hellen

32 Iust. XXXVII. 3-4.

33 Arslan 2007, 156.

34 Olshausen 1978, 431.

35 App. Mithr. 113.

kentlerini Perslerden kurtaran İskender gibi, kendisinde bir kurtarıcı olarak ortaya çıkmıştır. Hakimiyet kurduğu coğrafyada kentlerin yerli gelenek ve dinlerini benimseyen bir politika izlemiş, böylece onlara kucak açan bir kral imajı çizmiştir. VI. Mithradates soyunu baba tarafından Pers İmparatorluğu'nun kurucuları Kyros ve Dareios'a³⁶, anne tarafından ise İskender ve I. Seleukos'a dayandırmaktadır³⁷. Krallığın kozmopolit bir yapıya sahip olmasına karşın, sosyo-politik yapılanmasında Pers idari sistemi benimsenmiştir. Anadolu'yu satraplıklara ayırmış³⁸ ve idaresini Pontos generallerine bırakmıştır³⁹. VI. Mithradates'in Pers kralları gibi "krallar kralı" unvanını kullanması⁴⁰ ve bastırdığı sikkelere yansıyan ikonografi Perslerle olan bağlantısına işaret eden verilerdir⁴¹. Bunun yanında Perseus'un Hellen kahramanı olarak da bilinmesi, Kralın doğuyu ve batıyı kaynaştırmak isteyen politikasıyla da ilişkilendirilecek bir motif olduğunu göstermektedir. Doğu kökenli bir tanrı olmasına karşın⁴², Olimpos tanrıları arasında yer alan Dionysos'u epithet olarak kullanması ve bastırdığı sikkelerde kendisini Dionysos şeklinde resmettirmesi⁴³, yine aynı politik düşünceyle ilişkilendirilecek bir motiftir. Kralın Hellen ve Pers motiflerini kullanarak, egemen olduğu coğrafyada etkin olan tanrılar vasıtasıyla politik gücünü pekiştirmek istediği anlaşılmaktadır. Doğuyu ve batıyı bütünleştiren bir kral imajı çizerken İskender'i⁴⁴ model aldığına, bastırdığı krali sikkelerde ve heykeltıraşlık eserlerinde kendisini İskender'e benzer biçimde göstermesi de tanıklık etmektedir⁴⁵.

VI. Mithradates, kendi adını taşıyan altın stater, gümüş drahmi ve tetradrahmiler bastırmış, bronz sikkeleri iktidarı döneminde egemen olduğu Pontus, Paphlagonya ve Bithynia kentleri basmıştır⁴⁶. Sikke tiplerindeki benzerlik ve bunların sadece kent isimleriyle birbirinden ayırt

36 App. Mithr. 112.

37 Iust. XXXVIII. 7. 1.

38 App. Mithr. 22; II. Kyros tarafından Anadolu'nun işgalinden sonra yönetim satraplıklara ayrılmış, daha sonra I. Darius tarafından bu sistem geliştirilerek devam etmiş ve Anadolu'da 3 büyük satraplık oluşturulmuştur. Bunlardan birisi günümüz Ordu ve Trabzon bölgelerini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi Satraplığıdır: Dönmez 2007, 107.

39 App. Mithr. 21-22.

40 Vinogradov 1982, 725-727.

41 VI. Mithradates dönemi sikkelerinde, Perslerin soy atası sayılan Perseus tipinin kullanılması, Kralın Pers soyundan gelmesiyle ilişkilendirilecek bir motiftir: Imhoof-Blumer 1912, 180, No.62-64, lev. II/19-20.

42 Tiryaki 2002, 59 vd.

43 Wroth 1964, lev. VIII, IX.

44 McGing 1986, 101.

45 Wroth 1964, lev. VIII/7; Erciyas 2001, 170; Hojte 2009, 146-147.

46 Tekin, 1999, 8-9.

edilmesi vurgulanması gereken bir noktadır. VI. Mithradates döneminde sikke darp eden önemli Pontus, Paphlagonia ve Bithynia kentlerinin dağılımı şu şekildedir; Amaseia, Amisos, Kabeira, Khabakta, Komana Pontika, Gaziura, Laodikeia, Pharnakia, Taulara, Aimilion, Abonothikhos, Amastris, Pimolisa, Sinope, Dia⁴⁷.

Aynı sikke tipinin birden fazla kent tarafından basılmış olması, üniter sikke darbu politikasıyla bağlantılı olarak, kralın egemenlik kurduğu coğrafya üzerindeki otoritesine işaret etmektedir. VI. Mithradates dönemindeki yoğun sikke darbının, sözü edilen dönemde kralın yayılımcı politikası ve buna bağlı olarak özellikle Roma ile yaptığı bir dizi savaşta, askerlere yapılan ödemelerle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Zograph bu dönemde darp edilen altın ve gümüş sikkelerle bronz şehir sikkelerinin, sürdürülen askeri hareketlerde ödeme amacıyla kullanıldığını belirtmektedir⁴⁸. Bununla birlikte, dolaşımda olan sikkelerin büyük bir kısmının Amisos darplı olması, bunu Sinope ve Amastris gibi liman kentlerinin izlemesi, ekonomik canlılık ve aktivitelerle de bağlantılı olduğuna işaret etmektedir⁴⁹.

Üniter sikke politikası kapsamında darp edildikleri izlenimi veren sikke tipleri arasında: Zeus başı-kartal, Ares başı-kını içinde kılıç, Aegis-Nike, Dionysos başı-Thyrsos, Athena başı-Perseus, Perseus-iki pileus arasında bereket boynuzu bulunmaktadır⁵⁰. Imhoof-Blumer, VI. Mithradates dönemi bronz sikkelerini yedi gruba ayırarak, kronolojik sınıflandırmasını yapmıştır⁵¹. Söz konusu dönem sikkeleri Tekin'in çalışmasında, Pontos, Paphlagonia ve Bithynia bölgeleri kapsamında ele alınarak, 28 tip altında, sikke basan kentlerle birlikte listelenmiştir⁵². Wroth, VI. Mithradates dönemi sikkelerini 11 tip altında incelemiştir⁵³.

Karadeniz bölgesinden Binbaşoğlu 409, Ordu Merkez Kabadüz 2003, Sivas 770, Tokat yöresinde Gemene/Gündoğdu 252, Pontus 1550 ve Samsun definelerinden ele geçen 391 bronz sikke, VI. Mithradates döneminde söz konusu bölge kentlerinin sosyoekonomik durumlarını göstermesi bakımından önemlidir⁵⁴. Bölgeden ele geçen Kotyora definesi, ticari aktivitenin MÖ 3. - 2. yüzyıllardaki kanıtıdır⁵⁵.

47 Tekin 1999, 9.

48 Zograph 1977, 297 vd.

49 Tekin 1999, 11, 80 vd.

50 Tekin 1999, 12.

51 Imhoof-Blumer 1912, 169-192.

52 Tekin 1999, 9-11.

53 Wroth 1964, XV-XVI.

54 Koçak, 2000, 156.

55 Arslan-Lightfoot 1999, 62-63.

Katalog

(Lev. 2)

Env. No.: 12.K16.d2.01.00004

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 20 mm., 6.20 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Zeus başı, sağa dönük

Arka Yüz: Şimşek demeti üzerinde kartal, kanatları açık, başı geriye dönük.

Lejand: Dia - ΔΙΑΣ

Referans: SNG 1993, lev. LVII-1561; Wroth 1964, 138, lev. XXIX/7

Monogram: SNG 1993, lev. LVII-1561; Wroth 1964, 138, lev. XXIX/7'deki sikkeler gibi burada yer alması olası olan, arka yüz sol üst köşedeki monogram korozyon nedeniyle okunamamaktadır.

(Lev. 3)

Env. No.: 12.K16.f4.01.00020

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 19 mm., 6.65 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Zeus başı, defne çelenkli, sağa dönük

Arka Yüz: Şimşek demeti üzerinde kartal, kanatları açık, başı geriye dönük.

Lejand: Amisos - AMI[ΣΟΥ]

Referans: Grose 1929, 5, lev. 249/20; SNG 1993, lev. XLV-1220

Monogram: Grose 1929, 5, lev. 249/20; SNG 1993, lev. XLV-1220'deki sikkeler gibi burada yer alması olası olan, arka yüz sol üst köşedeki veya monogram korozyon nedeniyle okunamamaktadır.

(Lev. 4)

Env. No.: 12.K16.g2.01.00021

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 19 mm., 6.30 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Zeus başı, sağa dönük

Arka Yüz: Şimşek demeti üzerinde kartal, kanatları açık, başı geriye dönük.

Lejand: Amisos - [A]MISO[Y]

Referans: SNG 1993, lev. XLV-1229

Monogram : SNG 1993, lev. XLV-1229'deki sikke gibi burada yer alması olası olan, arka yüz sol üst köşedeki monogram korozyon nedeniyle okunamamaktadır.

(Lev. 5)

Yüzey Araştırması Buluntu No: 4

Madeni: AE (Bronz)

Çap: 19 mm.

Ağırlık: 6,79 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Zeus başı, defne çelenkli, sağa dönük

Arka Yüz: Şimşek demeti üzerinde kartal, kanatları açık, başı geriye dönük.

Lejand: Sinope - ΣΙΝΩΠΗ[Σ]

Referans: Grose 1929, 20, lev. 253/12-13, SNG 1993, lev. LVII -1549

Monogram: arka yüz sol üst köşe

(Lev. 6)

Env. No.: 12.K16.g6.01.00001

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 19 mm., 5.85 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Sorguçlu miğfer giymiş sağa dönük genç Ares başı.

Arka Yüz: Kını içinde kılıç, kayışı ile beraber.

Lejand: Amisos - [A]MISOY

Referans: Grose 1929, 20, lev. 250/6

Monogram: Korozyon nedeniyle monogram okunamamaktadır.

(Lev. 7)

Env. No.: 12.K16.d3.01.00005

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 19 mm., 5.55 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Sorguçlu miğfer giymiş sağa dönük genç Ares başı,

Arka Yüz: Kını içinde kılıç, kayışı ile beraber. Sol üstte ay ve yıldız

Lejand: AMASTRES - [A]MAΣTPEΣ

Referans: Waddington 1904, 137, lev. XVIII/ 16

Monogram : Monogramsız

(Lev. 8)

Env. No.: 12.L17.e6.01.00014

Madeni: Bronz

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 22 mm., 6.65 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Sorguçlu miğfer giymiş genç Ares başı, sağa dönük

Arka Yüz: Kını içinde kılıç, kayışı ile beraber. Sol üstte hilal ve yıldız

Lejand: Amisos - AMI[ΣOY]

Referans: SNG 1993, lev. XLIII -1163; Callatay, 1997, lev. 48/Y

Monogram: Arka yüz sağ üst köşe , sol alt köşe

(Lev. 9)

Env. No.: 12.L18.j9.01.00005

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 3 mm., 22 mm., 8.35 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Aegis içinde Gorgo başı

Arka Yüz: Nike, ayakta, sağa dönük uzun bir chiton giymiş, omuzunda taşıdığı palmye dalı ile ilerliyor.

Lejand: Sinope - [Σ]INΩΠΗΣ

Referans: Köker, 2008, 245/ 79, 425; Göktürk-Cebesoy, 1994, lev. 5/176; Tekin, 1999, lev. LIVII/748

Monogram: Korozyon nedeniyle monogram okunamamaktadır.

(Lev. 10)

Env. No.: 12.L18.f4.01.00003

Madeni: AE (Bronz)

Kalınlık-Çap-Ağırlık: 2 mm., 21 mm., 6.50 gr.

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Aegis içinde Gorgo başı

Arka Yüz: Nike, ayakta, sağa dönük uzun bir chiton giymiş, omuzunda taşıdığı palmiye dalı ile ilerliyor.

Lejand: Amisos - [AMI]Σ[OY]

Referans: Tekin 1999, lev. XLIII/478; Callatay 1997, lev. 49/E

Monogram: Arka yüz sol alt köşe , sağ alt köşe

(Lev. 11)

Env. No.: Yüzey araştırması buluntu no: 1

Madeni: AE (Bronz)

Çap: 21 mm.

Ağırlık: 7,01 gr

Dönem: VI. Mithradates

Ön Yüz: Sarmaşık diademli genç Dionysos başı, sağa dönük

Arka Yüz: Sır sepeti (Cista Mystica)

Lejand: Amisos AMI[ΣOY]

Referans: Wroth 1964, 17, lev. III/7; Callatay 1997, lev. 48/N; Sear 1979, 339/3640.

Monogram: Arka yüz sol üst köşe

Sonuç

Cıngırt Kayası 2011 yılı yüzey araştırması ve 2012 yılı kazı çalışmalarından elde edilen sikkeler arasından tanıtımını yaptığımız 10 sikke, söz konusu çalışma kapsamına alınmayan, ancak burada sunduğumuz sikke tipleriyle benzerlik gösteren VI. Mithradates Dönemi'ne tarihlenen belli tipler arasından seçilmiş örneklerdir. Katalogda sikkeleriyle temsil edilen bölgeler ve içinde yer aldıkları kentler şunlardır; Pontos bölgesinde Amisos (Kat. No. 2, 3, 5, 7, 9, 10), Paphlagonya bölgesinde Sinope (Kat. No. 4), Amastris (Kat. No. 6), Bithynia bölgesinde Dia (Kat. No. 1). VI. Mithradates dönemi bronz sikkeleri Ìmhoof-Blumer tarafından 7 gruba ayrılarak kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada Ìmhoof-Blumer'in gruplandırmasına göre 5 tip belirlenmiştir. Bunlar;

1. Önyüz Ares başı-arka yüz kını içerisinde kılıç, (Blumer'e göre 3. grup içinde yer almakta olup, MÖ 111-105 yıllarına tarihlendirilmektedir) (Kat. No. 5, 7).
2. Önyüz Ares başı-arka yüz. kını içerisinde kılıç, sol boşlukta hilal ve yıldız (Blumer'e göre 4. grup içinde yer almakta olup, MÖ 105-90 yıllarına tarihlendirilmektedir) (Kat. No. 6).
3. Ön yüz. Aegis içinde Gorgo başı-arka yüz. Nike, (Blumer'e göre 4. grup içinde yer almakta olup, MÖ 105-90 yıllarına tarihlendirilmektedir) (Kat. No. 8, 9).
4. Ön yüz Zeus başı-arka yüz. yıldırım demeti üzerinde kartal (küçük birim) (Blumer'e göre 7. grup içinde yer almakta olup, MÖ 80-70 yıllarına tarihlendirilmektedir) (Kat. No. 1, 2, 3, 4).
5. Ön yüz. Genç Dionysos başı-arka yüz. Cista mystica (Blumer'e göre 5. grup içinde yer almakta olup, MÖ 90-80 yıllarına tarihlendirilmektedir) (Kat. No. 10).

Katalogda yer alan sikkelerin tamamı tetrakalkhos birimindedir.⁵⁶

VI. Mithradates Dönemi'nde en yoğun sikke darph eden merkez in Amisos olduğundan yukarıda söz etmiştik. Cıngırt Kayası'nda gerçekleştirilen arazi çalışmalarından elde edilen sikkelerin büyük çoğunluğunu Amisos darphlı olanlar oluşturmaktadır. Katalog kapsamına aldığımız 10 sikkeden altısı da Amisos darphlıdır.

56 Köker 2008, 239-240.

VI. Mithradates dönemi sikkelerinde Dionysos'a ilişkin tipler kralın taşıdığı lakaba gönderme yapmak amacıyla yoğun olarak kullanılmıştır. Özellikle Amisos sikkelerinde Kral, Dionysos olarak resmedilmiştir.⁵⁷

Ön yüzde sarmaşık diademli Dionysos başı, arka yüzde Dionysos'un atributları olan cista mystica, thrysos, panter tasvirlerinin görüldüğü VI. Mithradates dönemi Pontos sikkeleri, Amisos, Sinope, Laodikeia, Komana, Kabeira, Dia kentlerinden ele geçmiş olup, Imhoof-Blumer tarafından Dionysos-thrysos tipi MÖ 105-90 yılları arasına, Dionysos-cista mystica tipi MÖ 90-80 yılları arasına tarihlendirilmektedir. Söz konusu seri Callatay tarafından MÖ 100-85 yılları arasına tarihlendirilmektedir.⁵⁸ VI. Mithradates'in Dioysos lakabını MÖ 102 yılından önce almadığı göz önüne alındığında,⁵⁹ Imhoof-Blumer'in yaptığı tarihlendirmeye temkinli yaklaşmak gerektiği anlaşılmaktadır.⁶⁰

Dionysos başı - cista mystica tipinde sikkeler VI. Mithradates döneminde görülen yedi gruptan birini oluşturmaktadır.⁶¹ Dionysos onuruna düzenlenen ayinlerde taşınan cista mystica (sır sepeti), Kistophoros Birliği'nin bastırıldığı sikkelerin arka yüzünde tasvir olarak kullanılmış olup, söz konusu sikke grubu "Kistophor" (sepet taşıyıcısı) olarak adlandırılmıştır. VI. Mithradates dönemi Amisos sikkelerinde, ön yüzde Kralın Dionysos biçiminde resmedilmiş portresi, arka yüzde Dionysos ayinlerinin sembolü olan cista mystica motifi yer almaktadır.⁶² Kistophoros birliğinin bulunduğu coğrafyaya hakim olan kral, birliğin ortak para politikasını göz önüne alarak, kaynaştırıcı politikasının yansımaları şeklinde cista mystica motifini kullanmış olma olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır. Söz konusu sikke tipi, katalogda 10 numara ile temsil edilmektedir.

Ön yüzde Aegis içinde Gorgo başı, arka yüzde Nike tasvirli sikkeler, Mithradates'in Perseus'la olan soy bağlantısına ve bununla bağlantılı Perseus mitolojisine gönderme yapılan motifler olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu sikke tipi katalogda 8, 9 numaralarla temsil edilmektedir. Sikkeler üzerinde yoğun olarak görülen Savaş tanrısı Ares'in başı-kını içinde kılıç tasvirleri, kralın yayılımcı ve savaş ağırlıklı politikasının ürünleri olarak yorumlanabilir. Miğferli genç Ares başı olasılıkla

57 Tekin 1999, 8-9.

58 Callatay 2007, 273, 308

59 Kleiner 1955, 1-20.

60 Saprykin 2009, 1.

61 Imhoof-Blumer 1912, 169-192.

62 Wroth 1964, XXV.

Romalıların savaş tanrısı Mars'a karşılık olarak seçilmiş bir motiftir.⁶³ Söz konusu sikke tipi katalogda 5, 6, 7 numaralarla temsil edilmektedir.

Pontos Krallığı sikkeleri üzerinde yer alan ay ve yıldız motifi her ne kadar söz konusu dönemle ilişkilendirilerek hanedanlık simgesi olarak belirtile de, bölgedeki eski Pers geleneğin bir yansıması olduğunu da düşündürmektedir.⁶⁴ Pontos Krallığı'nda III. Mithradates döneminden itibaren krali sikkelerde Zeus tasviri kullanılan bir motiftir. Sikkeler üzerinde Zeus gibi Grek dünyasında gücün sembolü olan Olimpik bir tanrının yer alması, MÖ 3. yüzyıldan itibaren Pontos Krallığı'nda resmi kült olarak kabul gördüğüne işaret etmektedir. Kralın Zeus Stratios'a kurbanlar sunması, Stratios sıfatının savaşçı ve orduların tanrısına karşılık gelen bir epithet olması nedeniyle, Roma'yla yaptığı savaşlarla ilişkili olarak tercih ettiği anlaşılmaktadır.⁶⁵

Zeus tapınımının resmi kült olarak devam ettiği, VI. Mithradates dönemi numizmatik verilerinden de anlaşılmaktadır.⁶⁶ Söz konusu sikke tipi, katalogda 1, 2, 3, 4 numaralarla temsil edilmektedir. VI. Mithradates'in model aldığı İskender gibi, siyasi politikasını sikkeler üzerindeki ikonografiyle yansıttığı gözlenmektedir. Kralın hükmettiği coğrafyada yerleşik olan ve kabul gören tapınımlardaki belli tipleri bilinçli olarak seçtiği, siyasi politikasını ve propogandasını uygulayacağı araç olarak kullandığı, böylece Anadolu, Hellen ve Pers toplumları arasında bir köprü oluşturduğu, İskender gibi doğuyu ve batıyı kaynaştıran bir kral imajı çizmeye çalıştığı ve bunun yanında söz konusu sikkeler vasıtasıyla Pers ve Hellen soy bağlantısına gönderme yaptığı anlaşılmaktadır.

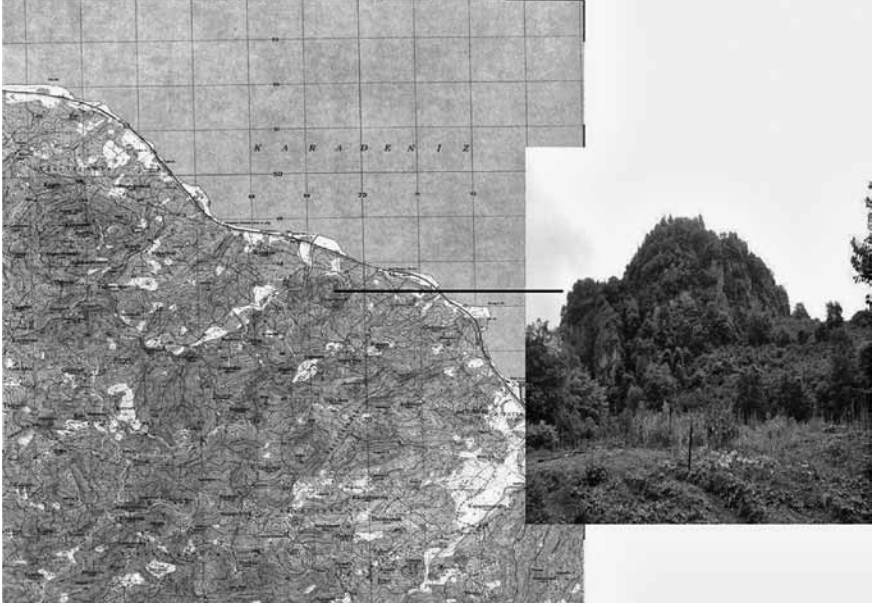
63 Wroth 1964, XVI.

64 Çukurova bölgesinden ele geçen MÖ 4. yüzyıla tarihlenen Pers dönemi mezar taşları üzerinde ay ve yıldız motifinin yer alması ve söz konusu motifin Roma İmparatorluk dönemi mezar taşlarında da görülmesi, bölgedeki geleneğin devamı şeklinde yorumlanmaktadır: Sayar, 2007, 97-100.

65 App. Mith. 66, 70.

66 Saprykin 2009, 252.

Levhalar

Lev. 001: Cingirt Kayası'nın coğrafi konumu ve güneybatıdan görünümü.

Lev. 002: Ö/ Zeus başı, A/ şimşek demeti üzerinde kartal, Env. No.: 12.K16.
d2.01.00004.

Lev. 003: Ö/ Zeus başı, A/ şimşek demeti üzerinde kartal, Env. No.: 12.K16
f4.01.00020.

Lev. 004: Ö/ Zeus başı, A/ şimşek demeti üzerinde kartal, Env. No.: 12.K16.
g2.01.00021.

Lev. 005: Ö/ Zeus başı, A/ şimşek demeti üzerinde kartal, Yüzey Araştırması Buluntu
No: 4.

Lev. 006: Ö/ Sorguçlu miğfer giymiş genç Ares başı, A/ Kını içinde kılıç, Env. No.:
12.K16.g6.01.00001.

Lev. 007: Ö/ Sorguçlu miğfer giymiş genç Ares başı, A/ Kını içinde kılıç, Env. No.:
12.K16.d3.01.00005.

Lev. 008: Ö/ Sorguçlu miğfer giymiş genç Ares başı, A/ Kını içinde kılıç, Env. No.:
12.L17.e6.01.00014.

Lev. 009: Ö/ Aegis içinde Gorgo başı, A/ Nike, Env. No.: 12.L18.j9.01.00005.

Lev. 010: Ö/ Aegis içinde Gorgo başı, A/ Nike, Env. No.: 12.L18.f4.01.00003.

Lev. 011: Ö/ Sarmashık diademli genç Dionysos başı, A/ Sır sepeti (Cista Mystica), Env. No.: Yüzey Araştırması Buluntu No: 1.

Kaynakça

App. Mithr.

Appianus, Rhomaika, Appian's Roman History I - IV (Çev. H. White), Cambridge, Massachusetts-London, 1912-1913 (The Loeb Classical Library).

Arr.

Arrianus, Arriani Periplus Ponti Euxini., Arrianus'un Karadeniz Seyahati (Çev. M. Arslan), İstanbul, 2005.

Arslan 2007

Arslan, M., Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı, İstanbul.

Arslan-Lightfoot 2009

Arslan M., Lightfoot, C., Antik Sikke Definelere, Ankara.

Bryer-Winfield 1985

Bryer, A., Winfield, D., The Byzantine Monuments And Topography of the Pontos, Vol. I, Dumbarton Oaks Studies XX, Washington.

Callatay 1997

Callatay, F. de., L'histoire des guerres mithridatiques vue par les monnaies, Numismatica Lovaniensia 18, Louvain-la-Neuve.

Callatay 2009

Callatay, F. de., "The first royal coinages of Pontus (from Mithradates III to Mithradates V)", Mithradates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies 9 (ed. J.M. Højte), Aarhus, 63-94.

Diod.

Diodorus Siculus, Bibliotheca Historike, Diodorus of Sicily (Çev. R.M. Geer), London- New York, 1947 (The Loeb Classical Library).

Dönmez 2007

Dönmez, Ş., "The Achaemenid Impact on the Central Black Sea Region", The Achaemenid Impact On Local Populations And Cultures In Anatolia (ed. İnci Delemen), İstanbul, 107-116.

Durrbach 1921

Durrbach, F., *Choix d'inscriptions de Delos*, Paris.

Erhat 2003

Erhat, A., Mitoloji Sözlüğü, İstanbul.

Erciyas 2001

Erciyas, D.B., Studies in the Archaeology of Hellenistic Pontus: The Settlements, Monuments, and Coinage of Mithradates VI and His Predecessors, Basılmamış Doktora Tezi, University of Cincinnati.

Ghița 2010

Ghița, C.E., Achaemenid and Greco - Macedonian Inheritances in the Semi - Hellenised Kingdoms of Eastern Asia Minor, Basılmamış Doktora Tezi, University of Exeter.

Göktürk-Cebesoy 1994

Göktürk, M.T., Cebesoy, S.S., "Kabadüz Definesi", Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1993 Yıllığı, Ankara, 54-82.

Grose 1929

Grosa, S.W., Catalogue of the McClean Collection of Greek Coins, Vol. III, Cambridge.

Head 1977

Head, B.V., Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics, London.

Hojte 2009

J.M. Hojte, "Portraits and Statues of Mithridates VI", Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies 9 (ed. J.M. Hojte), Aarhus, 145-162.

Imhoof-Blumer 1912

Imhoof-Blumer, F., "Die Kupferprägung des Mithradatischen Reiches und undere Münzen des Pontos und Paphlagoniens", Numismatische Zeitschrift XLV 1912, 169-192.

Just.

Marcus Iulianus Iustinus, Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi, Epitome of the Philippic History of Pompeius Trogus (Çev. S. Watson), London, 1853.

Kleiner 1955

Kleiner, G., "Pontische Reichsmünzen", Istanbul Mitteilungen 6, 1-20.

Koçak 2000

Koçak, Ö., Orta Karadeniz Bölgesinin Jeopolitik ve Sosyopolitik Yapısı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Köker 2008

Köker, H., "The Greek Coins of Black Sea Region at Burdur Archaeological Museum", Colloquium Anatolicum VII, İstanbul, 229-245.

McGing 1986

McGing, B.C., The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator, King of Pontus, Leiden.

Magie 1950

Magie, D., Roman Rule in Asia Minor to the End of Third Century

after Christ, Vol. I, Princeton.

Olshausen-Biller 1984

Olshausen, E., Biler, J., Historisch-geographische Aspekte der Geschichte des Pontischen und Armenischen Reiches. Teil 1. Untersuchungen zur historischen Geographie von Pontos unter den Mithridatien. Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients 29/1, Reihe B (Geisteswissenschaften), Wiesbaden.

Polyb.

Polybios, *Historia, The Histories I-VI* (Çev. W.R. Paton), Cambridge, Massachusetts Harvard University Press, London MCMLXVI. (The Loeb Classical Library).

Portanova 1988

Portnova, J.J., *The Associates of Mithridates VI of Pontus*, Basılmamış Doktora Tezi, Columbia University

Plut.

Plutarkhos, *Moralia, Plutarch's Moralia I-XIV* (Çev. F.C. Babbitt-W.C. Helmbold), London-New York, 1928-1967 (The Loeb Classical Library).

Saprykin, 2009

Saprykin, S.J., "The Religion and Cults of the Pontic Kingdom: Political Aspects", *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies 9* (ed. J. M. Hojte), Aarhus, 249-276.

Sayar 2007

Sayar, M.H., "Eskiçağ'da Çukurova'da Hilal ve Yıldızın Kullanımı", (ed. İnci Delemen), *The Achaeamenid İmpact On Local Populations And Cultures In Anatolia*, İstanbul, 97-101.

Sear 1979

Sear, D.R., *Greek Coins and their Values, II: Asia and North Africa*, London.

SEG

Supplementum Epigraphicum Graecum (1-25 Leiden 1923; 26-7 Alphen 1979-80; 28 vd. Amsterdam. 1982-).

Smekalova 2009

Smekalova, T.N., "The Earliest Application of Brass and Pure Copper in the Hellenistic Coinages of Asia Minor and the Northern Black Sea Coast", *Mithridates VI and the Pontic Kingdom, Black Sea Studies 9* (ed. J.M. Hojte), Aarhus, 233-48.

SNG 1993

Sylloge Nummorum Graecorum Vol. IX. The British Museum Part 1: The Black Sea, London.

Strab.

Strabon, Geographika, The Geography of Strabo I - VIII. (Çev. H.L. Jones), London- New York, 1917-1932 (The Loeb Classical Library).

Tekin 1994

Tekin, O., Yapı Kredi Koleksiyonu Grek ve Roma Sikkeleri, İstanbul.

Tekin 1999

Tekin, O., Sivas Definesi VI. Mithridates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, Sadberk Hanım Müzesi, İstanbul.

Tiryaki 2002

Tiryaki, S.G., "İvriz Kabartması Işığında Anadolu'da Şarap Tanrı Anlayışı ve Bu Anlayışın Gelişimi Üzerine", Adalya V, 59-73.

Vinogradov 1985

Vinogradov, J., . Molev, E.A., Tolstikov, V.P., 1985. (in Russian) "New Epigraphic Sources on the History of the Period of Mithridates." IIIrd Vsesoiuzni simpozium po drevnei istorii Prichernomoria Tskhaltubo, Georgian S.S.R, 725-7 (summary).

Waddington 1904

Waddington, W.H., Recueil General des Monnaies Grecques D'Asie Mineure, Paris.

Weimert 1983

Weimert, H., Wirtschaft als landschaftsgebundenes Phänomen. Die Antike Landschaft Pontos - Eine Fallstudie, Basılmamış Doktora Tezi, Stuttgart.

Wilson 1960

Wilson, D.R., The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontos in the Greek and Roman Periods, Basılmamış Doktora Tezi, Oxford University.

Wroth 1964

Worth, W., Catalogue of Greek Coins, Pontus, Paphlagonya, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus, Bologna.